

פתיחה

בפרשת השבוע מבשרת התורה לעם ישראל, כי הצרות שיועדו לאדם העובר על מצוות ה', אכן יתגשמו בהם. לאחר מכן אומרת התורה (ל, א), שעם ישראל ישוב בתשובה (ושבת עד ה' א-להיך), הקב"ה ירחם על עמו ויקבץ אותו חזרה לארצו. נחלקו הראשונים, כיצד לפרש את פסוקי התורה המורים על כך שעם ישראל יחזור בתשובה:

א. **הרמב"ם** בהלכות תשובה (ז, ה) הבין, שמדובר בהבטחה לעם ישראל שהם עתידים לחזור בתשובה. ב. **האבן עזרא** חלק על וסבר שלא מדובר בהבטחה, אלא בסיבה ותוצאה. כלומר אם ישראל יחטאו ויחזרו בתשובה - בעקבות כך הקב"ה ישיב אותם חזרה לארצם. אך אם הם לא יחזרו בתשובה, יישארו בגלות.

תפקידו של הרב בקהילה במשך הדורות, היה להשיב את העם אל ה', לרומם את הקהילה, לחזק אותה ולהורות לה את הדרך. לפעמים עמדו בפני הרב שיקולים סותרים, של רווח מול הפסד ביחס לקהילה. למשל, האם מותר לו להתעלם מחטאים, או אפילו להורות לקהילתו שיעברו על איסור, במטרה להרוויח מצווה חמורה יותר? בכך נעסוק השבוע.

חטא ביד רמה

האם מותר להתעלם מעבירות הציבור? בעיה ראשונה שעלולה להתעורר מכך היא, שהעבירה מקבלת מעין 'אישור' מהקהל, דבר שכפי שכתב **הרמב"ם** (ג, מא) חמור ביותר. דוגמא למקרה כזה אפשר למצוא בדברי **הרב קוק** (אורח משפט סי' לה), שדן בעניין עשיית מחיצה בין גברים לנשים בבית כנסת, וגם הוא מדגיש את החומרא הגדולה לכך שהקהל נותן אישור לחטאים.

למרות זאת **הרשב"א** בתשובה (ה, רלח) צמצם את החובה למחות וכתב, שלפעמים כדאי להעלים עין מעבירות מסוימות כדי שיהיה אפשר לתקן תקנות חדשות. במקרה זה אין זה נחשב כחוסר מחאה שנותן מעין אישור לחטא, מכיוון שבמקרה הזה הפוסק לא מעודד חטאים בכך ששותק, אלא אדרבה, בסופו של דבר ייצא מכך רק טוב.

בחירה בין איסור קל לחמור

א. אם כן כפי שראינו בדברי הרשב"א לפעמים על עדיף שהרב לא ימחה בחוטאים, כיוון שבסופו של דבר הרווח הכללי יהיה גדול יותר. לכאורה, גם במקרה בו אם ימחו בחוטא ובעקבות כך הוא יכפור בכל התורה, עדיף לא למחות, בגלל שההפסד גדול מהתועלת ואכן כך נקט **הריב"ש** (סי' תכה), וכן פסק **הט"ז** (יו"ד שלד, א).

הוא דן במקרה בו יש פרוצות יהודיות אליהן הלכו הגברים היהודים, והשאלה אם עדיף לגרש אותן, דבר שיגרום לכך שהגברים יילכו לגויות ולאשת איש. הוא פסק, שעל גדולי הדור יש להעלים את עיניהם במקרה זה, "פן יכשלו בני פריצי עמנו בנוכריות".

ראייה לדבריו הביא **הט"ז** מהגמרא בקידושין (כ"ע"א) הפוסקת, שיהודי שמכר עצמו לעבד לעבודה זרה - יש לפדות אותו למרות שחטא במזיד, ואין להפקיר אותו. ממשיך **הט"ז**, אם יהודי שכבר עובד עבודה זרה יש להצילו שלא יתפקר לגמרי (על ידי מעשה ממש), קל וחומר שאין למחות ביהודי שעדיין לא עובד עבודה זרה אם המחאה תגרום לו לכפור, ובלשונו:

"ויש לי להביא ראייה מתלמוד ערוך בקידושין, במי שנמכר לעבודת אלילים, ואמרה תורה שצריך לגאול אותו. הנה קל וחומר יש כאן, דמה התם שכבר נעשה כומר לעבודת כוכבים ואפילו הכי הזהירה תורה בקום עשה שחייבין לפדותו קל וחומר בזה שעדיין לא התחיל בעבודת כוכבים כלום פשיטא שצריכים אנו להיות מזהרים להיות לפחות בשב ואל תעשה".

ב. רבים חלקו על דברי **הריב"ש** והט"ז, ולשיטתם יש למחות בחוטא גם אם זה יגרום לו לכפור בסופו של דבר. כך פסק **הרמ"א** (יו"ד שלד, א) בעקבות **תרומת הדשן**, וכן נקטו להלכה גם **הש"ך** בנקודות הכסף (שם), **הרשב"ץ** (ח"ב סי' מד), בשו"ת **שמש צדקה** ועוד. בטעם הדבר שיש למחות בחוטא למרות הנזק הביאו הפוסקים שני טעמים:

אפשרות ראשונה: הרב יצחק עראמה (עקידת יצחק, שער כ) כתב, ששתיקת הציבור מהווה כעין הסכמה לחטא, דבר שיוביל לכך שהכל הציבור יענש. מדוע אין להסתמך על תשובת הרשב"א שלפעמים עדיף לשתוק? נראה שבעוד שבתשובת הרשב"א הרב שולט בעניינים ובסופו של דבר ייצא מאי המחאה דבר חיובי והתחזקות במצוות, במקרה זה רק מונעים דבר שלילי, ובלשונו:

"אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים והדת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו, הנה הוא זימה ועוון פלילי וחטאת הקהל כולו ולא ניתן למחילה, אם לא בפורענות הקהל, ולכן הוא טוב ומטוב שיכרתו או ישרפו או יסקלו החטאים ההם בנפשותם, משתעקר אות אחד מהתורה בהסכמת הרבים".

אפשרות שניה: הרדב"ז (א, קפז) כתב, שאם הציבור יתיר לרשעים לחטוא ללא מחאה, יראו כל שאר האנשים שאין בכך בעיה, חומת התורה תתרופף, ובסופו של דבר יעברו על איסורים חמורים יותר. אמנם הוסיף, שעל המנהיג להיות מתון, כי לפעמים יש מקרים שעדיף לשתוק מבלי שהדבר יוביל לפריצת הדת וכפי שכתב הרשב"א, וכן כתב **הרב עובדיה** (יבי"א יו"ד ד, ז).

הרחבה בשיטת העקידה

כפי שראינו לעיל בעל העקידה סובר שיש למחות בחוטאים, כדי שהשתיקה לא תתפרש כהסכמה למעשיהם. האם גם במקום שהחוטאים לא יקשיבו, יש חובה למחות בחוטאים? נחלקו בכך **הציץ אליעזר** ו**הרב עובדיה**.

א. **הרב עובדיה** (שם) נשאל האם יש לתת הכשר למסעדה, כאשר בעל המסעדה מוכן לקבל את השגחת הרבנות המקומית, ולציית להוראות המשגיח במה שנוגע לכשרות המאכלים, אבל בתנאי שהמשגיח יתעלם ממי שרוצה לאכול חלב לאחר בשר.

מצד אחד בזכות כך ככל הנראה ימנעו מהאוכלים לאכול במקומות אחרים ללא כשרות, ואז מסתמא הם יאכלו נבלות וטרפות ובשר בחלב ממש. **מצד שני** יש מקום לומר, שאמנם יש חובה על כל אדם למנוע מכל אחד בעמו לחטוא (וכפי שראינו בדף לפרשת דברים שנה א'), אבל לא במחיר שמתירים להם לאכול חלב לאחר בשר, דבר שמתפרש כהסכמה למעשיהם דבר שהעקדה שלל.

למסקנה פסק שיש לתת להם הכשר, בגלל שני נימוקים. **נימוק ראשון**, כאשר העקדה אסר להתיר איסור, זה רק במקום שבו

השתיקה מתירה איסורים ממש, אבל במקרה הנ"ל הכשרות היא על המוצרים בלבד, והמוצרים אכן כשרים. **נימוק נוסף**, דברי העקידה אמורים במקום בו המחאה בחוטאים תועיל והם יפסיקו לחטוא, אבל במקום שגם ככה אין כח למחות בחוטאים- אין בכך איסור ועדיף לצמצם את החטא כמה שיותר, וכך פסק גם **הרב פיינשטיין** (אגרות משה י"ד א, נב):

"אבל בכאן אני רואה שום דבר שימנעו הרבנים מלהנהיג כשרות בשביל שיהיה שם אחד רשע שיעבור וימכור אחר אכילת בשר מאכלי חלב למי שרוצה, הרי אין ההשגחה והכשר הרבנים על האנשים המוכרים להעיד שהם צדיקים, אלא שהרבנים יראו וישגיחו על המקום שהדברים שמוכרים שם יהיו דברים כשרים."

ב. **הציץ אליעזר** (יא, נה) חלק על הרב עובדיה. ראשית טען שכאשר יתנו כשרות למקום כזה, יחשב הדבר כנתינת יד לפושעים 'ואין ההצלה שווה בנזק'. הוא דוחה את הבנת הרב עובדיה בדברי העקידה שיש למחות רק במקום שבו המחאה תועיל, וסבר שגם במקרה בו לא תהיה תועלת במחאה את יש חובה למחות, ולכן אסור לתת הכשר למקום כזה.

עוד טען **הציץ אליעזר**, שאם ייתנו תעודת כשרות למקום הזה, אחר כך יהיו עוד הרבה פורצי גדר ובעלי מסעדות שירצו כזאת כשרות, "ובראותם תופעה כזאת יאמרו הותרה הרצועה ויצווחו כלפי הרבנות מה נשתנו אלו מאלו והרבנות תעמוד חסר אונים כלפי דברי הלעג הקלס והשחוק שיטיחו מולם" (ועיין יביע אומר י"ד ח, ב).

התרת איסור קל בשביל למנוע חטא חמור

נקודה נוספת שדנו בה הפוסקים היא, האם לפעמים עדיף לומר לציבור לחטוא בחטא קל שכרגע לא חוטאים בו, בשביל שבסופו של דבר לא יחטאו בחטא חמור יותר. למעשה מדברי **הרמב"ם** (ממרים ב, ד) עולה שכן. הרמב"ם כתב שמותר לבית דין להתיר איסורים בהוראת שעה, לאחת משתי סיבות. א. להשיב רבים לדת. ב. להציל רבים מישראל מלהיכשל בדברים אחרים.

דוגמא למקרה כזה מופיע בדברי **החיד"א** (חיים שאל, א, ו). במקום מסויים בו נהגו רבים להתגלח בתער, וראשי הקהילה רצו לעשות הסכם, שבתמורה לכך שהם יפסיקו לגלח בתער - יהיה מותר להם להתגלח בספירת העומר, ושאלו את החיד"א הסכם זה מותר. למעשה הוא פסק שמותר לעשות הסכם כזה, שאמנם מתיר לעבור על איסור, אבל מונע מהם לעבור על איסור הרבה יותר חמור: "והוא הדין בנידון דידן (= במקרה שלנו), דאם באמת לא מקבלי שלא להשחית זקנם בתער כי אם בהתיר להם לגלח בעומר, שרינן להו (= מתירים להם) דאינו אלא מנהג בעלמא (= לא להתגלח בספירת העומר)."

מדוע אין כאן את חששו של הרדב"ז, שבעקבות כך שמתירים איסור יש חשש שחומת התורה תתרופף? **הרב רן כלילי** כתב שהסיבה לכך היא, שגם פה (וכמו בתשובת הרשב"א לעיל) מדובר על מקרה שבשליטתו של הפוסק - הפוסק קובע מה מותר ומה אסור, וממילא אין חשש שההיתר יגרום להתרופפות הדת. אף על פי כן, גם פה יש לסייג את ההיתר בשני סייגים:

סייג ראשון: הנצי"ב (משיב דבר ב, מד) כתב, שלא מתירים איסור למומר. לכן לדוגמא הוא אסר לזוג נשוי שאינו שומר טהרת המשפחה לטבול ביום (דבר שנאסר מדרבנן), בתמורה לכך שישמרו טהרת המשפחה. הסברא בכך היא, שמכיוון שהם מומרים לדבר עבירה (איסור נדה), אין לסמוך עליהם שאכן יחזרו בתשובה ויפסיקו לחטוא כאשר יתירו להם לטבול ביום.

סייג שני: שהתיקון יהיה וודאי. **הרב פיינשטיין** (אג"מ או"ח ד, לה), דן בשאלה האם מותר לפתוח מועדון ליהודים שירקדו בו גברים ונשים במעורב, בשביל שלא ילכו לרקוד במועדוני הגויים, דבר שעלול להוביל להתבוללות. למסקנה הוא אסר, משום שהוא סבר, שגם אם יפתחו מועדון ליהודים בלבד, ככל הנראה מה שיקרה לבסוף הוא, שהם ירקדו גם אצל הגויים וגם אצל היהודים.

מצווה קלה מול חמורה כאשר יצרו אונסו

עד כה ראינו מספר כללים, שעל פיהם יהיה מותר להתיר דבר עבירה. קודם כל התרת האיסור יוביל בוודאי לתיקון, כמו כן לא מדובר במומר, וכן שהתרת האיסור לא תוביל לעוד יותר פריצות. לאור כל זה, תמוהה פסיקתו של **הרב עובדיה** (יבי"א י"ד ו, יד). הרב עובדיה פסק, שבמקום שבו הבנות הולכות עם חצאיות קצרות, עדיף להורות להן שילכו עם מכנסיים, משום שזה יותר צנוע. פסיקה זו תמוהה, מכיוון שהבנות הללו מומרות לדבר עבירה, זה לא יוביל לתיקון, והתרת האיסור בסופו של דבר עלולה להוביל לעוד יותר פריצות, וכך כתב **הציץ אליעזר** (יא, ב):

"נדהמתי לשמוע על מקום צידוד היתר לבגדי השחץ מכנסיים, וכל רמיזה להוראת איזה קולא על חלק - שהוא, יביא רק שאלו הבנות שהיו נזהרות עד כה (ולא לבשו מכנסיים), יבואו לזלזל בזה ולהורות היתר לעצמם, אבל הצל לא יציל כלל. ויודע זאת כל מי שאינו נותן להשלות את עצמו, באופן שיצא מזה כי אם חילול השם בלבד חס וחלילה."

אם כן, על מה מבוססת פסיקתו של הרב עובדיה? **הרב חלילי** כתב שעל **ספר חסידים** (ס' קעו). בספר חסידים כתב, שאדם שירא שמה ישכב עם אשה נידה עדיף שיוציא זרע לבטלה. מדבריו עולה, שכאשר יש שיקול של רווח מול תועלת, של עשיית עבירה חמורה מול עבירה קלה, עדיף לחטוא בעבירה קלה, ועל כך מתבסס הרב עובדיה (בתנאי כמובן שמדובר במצב בלתי אפשרי למניעה).

המקור לפסיקה זו, מופיע בגמרא במסכת קידושין (מ ע"א). הגמרא מביאה את דברי רבי אילעא, שממליץ לאדם שבהכרח יחטוא, לחטוא במקום שלא מכירים אותו. נחלקו הראשונים מה כוונתו לדעת **רבינו חננאל והתוספות** (שם, ד"ה ויעשה), אין כוונתו ממש לחטוא, אלא שכאשר יתלבש שחורים וילך למקום אחר יצטט, ולבסוף לא יחטא, וכן עולה מדברי **הרא"ש** (מו"ק ג, יא).

לעומת זאת מדעת **התוספות** בחגיגה (טז ע"א ד"ה ויעשה), עולה שכוונת הגמרא כפשוטה, שאכן יחטא שם. בפשטות דעת ספר חסידים כדעת התוספות בחגיגה, ועל כך מתבססת פסיקת **הרב עובדיה**. **הציץ אליעזר** חלק, וסבר כדעת רבינו חננאל, שאסור להורות לציבור לחטוא באיסור קל, גם אם בעקבות כך הציבור יימנע מאיסור חמור (אלא אם כן יש את התנאים שראינו לעיל).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...¹